

enajstih predstav ene in iste operete v eni in isti seziji. Če se je drama uprizorila dvakrat, je bilo to za vodstvo že nekaj čisto zadovoljivega, tretja predstava mu ni bila več dobrodošla, kajti puhla opereta je že nestrpno čakala na to, da priskaklja zopet lahkih nog in ravno tako lahke vesti na oder. In pri tem smo imeli par dramatičnih predstav, ki so bile tudi drugič, dà, včasih celo tretjič zelo dobro obiskane, tako da ni bilo izgovora, in vendar — tretjič in četrtič se drama ni smela igrati. Posledica je bila ta, da je pričelo občinstvo smatrati dramo za nekaj manj vrednega, da je moral dramski ensemble v kratkem času naštudirati stvari, za katere bi bilo potrebno pravzaprav vsaj še enkrat toliko pripravljanja. Tako nista imela ne režiser in ne igralec zadosti časa za temeljito proučevanje svoje naloge, ustvarjati sta morala na hitro, šablonski.

Vsak igralec potrebuje za svoj razvitek gotovih vlog, ki jih mora v času, v katerem začuti neko hrepenenje po njih, igrati. On slutí v sebi latentne energije gotovih do zdaj še v njegovi igri ne do izraza prišlih čustev in plastičnih izvajanj, ki bi jim mogel dati pristo pot pri ustvarjanju nekaterih navadno tipičnih vlog svetovne dramatične literature. Vodstvo bi moralo imeti za psiho igralca zadosti razumevanja in bi moralo iti v takem slučaju igralcu na roko, to se pravi, premeniti bi moralo, če treba, svoj repertoar in študirati ono stvar, v kateri želi igralec nastopiti.

Kako je bilo v tem oziru pri nas? Če je prišel igralec k vodstvu s predlogom, da bi igral to ali ono vlogo, ni kazalo vodstvo za to nikakršnega razumevanja, in uprizorila se je rajši neumna burka namesto predlagane drame, ki bi bila nudila občinstvu umetniškega užitka in dala igralcu priliko, da se razvije.

K tem, tu navedenim vzrokom, ki so zadržavali slovenskega igralca v njegovem razvitku, pa se je pridružilo še mnogo drugih, od katerih naj označim topot posebej le še zapostavljanje domačih slovenskih moči na korist Čehov, Hrvatov.

Čehi bi smeli pri nas zavzemati le drugo mesto, dokler imamo enako- ali pa celo večvrednih domačih moči. Ali tudi v tem pogledu se je postopalo pri nas ravno narobe.

Tako se je slovenska igralrska umetnost sistematično ubijala, namesto da bi se bila razvijala.

Kritika bi bila mogla tu v marsičem vplivati dobrodejno. Predvsem bi bila morala vedno poudarjati potrebo večjega števila dramskih predstav, namreč več uprizoritev ene in iste drame. Opozarjati bi bila morala občinstvo na to, da nam igralec na prvi predstavi še ne more nuditi onega, kar v svoji notranjosti slutí, čuti, da je njegova igra na premijeri šele surova skica, ki se bo od predstave do predstave razvijala v vedno popolnejšo in resničnejšo sliko. Morala bi pri nadaljnjih predstavah slediti igri posameznika z isto pozornostjo kakor pri prvi, da zabeleži vsak najmanjši napredek v igri igralca, in to ne le v teža lastno kontrolo, ki jo tako zelo potrebuje, če se hoče izpopolnjevati, temveč tudi v pouk občinstva, ki bi se pri tem šolalo, se učilo gledati igralca s pravimi očmi.

Narajša ni bilo nikdar poštenega, ker ni bilo prave dramatične šole. Ne bom pisal danes obširno o

tem posebno važnem vprašanju. Poudarjam le sledeče: dramatična šola bi naj vzgajala predvsem statisterijo in iskala pri tem obenem talentov. Kakor hitro se izkaže, da je ta ali oni nadarjen in dosti inteligenčen, naj bi se na stroške gledališke uprave poslal v velikomestno dramatično šolo. Nato naj bi šel za eno ali dve leti v angažma na kakšen provincijalni, najsibo nemški ali drugi oder, da se vrne nato k nam kot že odra vaje igralec. Njegov nadaljnji razvitek bi bila potem skrb gledališkega vodstva in vestne kritike. Za to nisem, da bi postavljali na naš oder začetnike, ki so komaj absolvirali dramatično šolo, in to iz že citiranih vzrokov, radi katerih se naše gledališče ne sme staviti v eno vrsto z nemškimi provincijalnimi gledališči.

A vse to bi bilo brez haska, če se ne postavi slovensko gledališče na trdna tla financijalne sigurnosti. Že te vsakoletne krize onemogočujejo vsako sistematično delo. Vse počitnice bi moralo gledališko vodstvo pripravljati naslednjo sezijo: sestavljati ensemble in repertoar itd., itd. Toda kako, če v počitnicah sploh nikakšnega vodstva ni in se niti ne vé, ali bo prihodnjo sezijo sploh gledališče igralo ali ne?

In potem duševno razpoloženje igralca. Če ga tare tekom vse sezije skrb, kako bo preživel počitnice in kako bo prihodnjo sezijo, ni mogoče, da bi bil pri svojem študiju zbranih misli. In če se reši kriza tudi, recimo, za dve leti, s tem igralcu še vedno ni pomagano. Kaj pa bo potem? Kaj bo na stara leta?

Ustvarite torej takšne pogoje, da bo slovenski igralec trdno nastavljen in da bo imel po gotovih službenih letih pravico do pokojnine, pa vam nihče ne bo uhajal v tujino, če so dani seveda tudi vsi že preje omenjeni pogoji za njegov umetniški razvoj.

Prikleniti ga seveda ne smete doma. Dajte mu možnost, da more po gotovem času nepretrganega delovanja na domačem odru za nekaj let v tujino, da se vam vrne tem bogatejši in popolnejši.

Končujem.

Skiciral sem na kratko napačni sistem bivšega vodstva slovenskega gledališča, ki je bil kriv stagnacije in skorajšnjega ruina naše dramatične umetnosti, in sem pokazal na pot, ki se mi zdi edino prava. Upam, da bo ta moj članek sprožil o slovenskem gledališču živahno debato, v kateri bomo prišli do jasnosti v tem, kaj moramo započeti, da si ustvarimo vredno torišče slovenske dramatične umetnosti.

M. Skrbinšek.

Mohorjeva družba. Nekaj ni prav! To se sliši. Kaj ni prav, tega ni povedal določno še nihče, dasi je zlepa ni ustanove, ki bi bila slišala toliko različnih, pametnih in nespametnih mnenj in predlogov, povedanih včasih dobrohotno in dostojno, včasih precej neotesano. Družba se je na vsa ta mnenja ozirala, ali pa se ni ozirala. V glavnem si je vendarle sama narekovala smer in obliko. Beseda v »mohorjanskem tonu« ni prazna fraza. Še hujša je (ali vsaj bila) tu pa tam idejna stran spisov. Značilen je ta pogovor slovenskih literatov: »Piši za Mohorjevo družbo!« — »Dà, prijatelj; a kako?« — »Spiši povest in dodaj eno 'Češčeno Marijo'.« In bili so, ki so pisali tako. Na ta način so hoteli biti bolj mohorjanski kot Družba sama. S tem bi pač bilo treba pomesti. Naj pišejo oni, ki pišejo, po vesti, in bodo dobro pisali. Ali ne ljubijo ljudje Detelove »Svetlobe in sence«

in »Trojke«? Čudim se, zakaj ni Družba izdala Cankarjevih »Troje povesti« kot redno knjigo. Vso plitvo šaljivost in romanticizem bo ljudstvo rado dalo za zdrav realizem.

Leposlovja tudi v bodoče ne bomo smeli prezirati, dasi je trditev, da bo ljudstvo vpilo predvsem po poučnih knjigah, resnična. Posebno bo ljudstvo po vojni hotelo več socialnega znanja; ljudje, ki so preživeli tri leta na frontah in ta čas tudi mnogo brali, doživeli in mislili, bodo hoteli vedeti marsikaj, o čemer se nam niti sanjalo ni. Sicer pa, katera dobra leposlovna knjiga ni tudi poučna, če se vzame v tem zmislu? Prva naloga pa bo, blažiti srca ljudi in zopet: blažiti ljudi. To pač vidimo, kam nas pripelje samo materialna kultura.

To samo o glavnem. O podrobnosti odločevati je težko. Omenim naj samo molitvenike. To je mohorjanski problem, o katerem se je pisalo mnogo in o katerem se želi samo, da so pisani v lepem jeziku in da vsebujejo mnogo jedra ob kratkem. Ob kratkem, pravim. Molitvenika, ki bi ga z veseljem vzel v roko izobraženec, Mohorjeva družba še ni izdala. Več evangelija in psalmov bi hoteli. Ali bi ne mogel biti tudi molitvenik umetnina svoje vrste? Morda naj bi bili tudi bolj redki. Kdor pa piše proti molitvenikom in, recimo, Življenju svetnikov, ta hoče, naj se želja vseh drugih ukloni njegovi želji. Vprašanje je samo, kako bo Življenje svetnikov pisano? O tem bomo mogli govoriti še, ko izide.

O Koledarju je Dom in Svetov ocenjevalec že izrazil eno mnenje. Koledar naj bi bil naš narodni koledar, zrcalo naše velikosti in našega življenja. Lepa misel, ki se v tekočem letu gotovo ne dá izvesti. To naj bi bila naša najkrasnejša knjiga, naš almanah, z znanstvenimi in leposlovnimi doneski vseh. Kdor bi nas hotel spoznati, naj bi pogledal v to knjigo in spoznal bi vse naše, trpljenje, napredek in nazadovanje. Bolj kočljiva stvar pa je koledarjev imenik, radi katerega se je že mnogo pisalo in nekaj tudi poskušalo. Mislim, da je dosti, če je imenik tiskan vsakih pet let, če že mora biti; ta čas se adresar ne spremeni mnogo, velikanska večina članov se ne spremeni in naši kmetje (ti so večinoma udje) se ne selijo. Svetoval pa bi, naj se natisne »Kažipot in novičar«. Slednja vas naj bi se natisnila po dekanijskih in političnih okrajih kot dozda, z označbo pošte in železnice, in imenom duhovnikov in učiteljev ter oseb, ki se navadno pogosto selijo, z označbo lege vasi in posebnosti v bližini. Torej nekaj zemljepis. Poleg tega v kratki pripombi, kaj se je preteklo leto v vasi važnega zgodilo, če je n. pr. gorelo, se dozidala cerkev, šola ali društveni dom... To bi se dalo izvršiti; ljudstvo bo na ta način nehote spoznavalo domovino in prebiralo ta »Kažipot-novičar« z največjim zanimanjem. To bi ne vzelo več prostora kot današnji polni imenik.

Še nekaj! Knjig — opisov narodov in zemlje nam manjka in prihajajo vse prereditko na svetlo. Kako je ljudstvo z zanimanjem bralo »Kitajce in Japonce« in drugo. Danes je čas, da se seznanimo s celim svetom. Ljudje se bodo zanimali za tujo zemljo in ljudstva bolj kot kdaj prej. Ker se dovolj ne poznamo med seboj, zato se pogosto sovražimo. Sploh pa Slovenci nimamo večjih zemljepisnih del.

Posebej letos se ljudje tudi pritožujejo, da so štiri knjige premalo. Poleg političnega tednika ima po-

vprečna slovenska hiša le še Mohorjeve knjige za celo leto. Ali ne bi raje Družba zvišala članarino in izdala več knjig?

Zadnja želja pa je, in ta je splošna, naj bi imela Družba nekoliko več stika z ostalimi slovenskimi kulturnimi delavci in posebej z literati, in sicer bi želeli parlamentarnega medsebojnega stika. Družbino delo je težavno. Marsikaj bi se zboljšalo, marsikaj bi se olajšalo in ta ali ona želja bi se izpolnila, ta ali ona slabost bi izgnila. To je največja kulturna ustanova našega naroda, denimo naše najboljše moči vanjo!

France Bevk.

Telesne vaje stražnika. Ves široki, zaliti obraz se mu je svetil od prisrčnega smeha.

»Najprešernejši umetnik bi si ne izmislil take podobe, kakor jo je v svojem pošastnem humorju ustvarilo te vsakdanje življenje samo... Povem ti od začetka to čudežno zgodbo, ki sem jo zadnjič bral... Mladoleten otrok je kradel... nič ni povedano, kaj, kako in kje da je kradel... in prisodili so mu štiriindvajset ur zapora. Do tu je stvar navadna in pusta.«

»Navadna in pusta je.«

»Pa ti pokaže nemudoma svoj spačeni obraz... Otrok se je skrival, da bi se odtegnil pravici, ukanil jo za njen delež; ni ga bilo v ječo. Pravica je čakala potrpežljivo, nazadnje pa se je razhudila in je sama poslala po grešnika. Naravnost v šolo je poslala ponj. Bila pa je v svojem papirnem srcu še toliko topla in mila, da si je izbrala za ta nevšečni posel najbolj debelega stražnika, zavaljeno dobričino, ki je težko sopol in nikakor ni bil podoben rabeljnu. Poklical je otroka, grešnika, izpred učitelja in izmed tovarišev ter se je ob svetlem jutru napotil z njim križem po glasnih cestah do hiše pravice in človeške sodbe. Spotoma mu je še rekel v svoji dobrotljivosti: 'Ne bom te vodil za roko, fant, da se ne bodo ljudje izgledovali in te ne bo preveč sram, čeprav se ti godi, kakor zaslužiš. En korak ali dva stopaj pred menoj, kar tako, samo ne pobeigni mi nikar, ker glej, pretežak sem, da bi te lovill' — Komaj je še blagosrčni stražnik tako izpregovoril, se fant izgubi v gnečo, pobliskoma in brez glasu, kakor podlasica v listje. Debela pravica stoji tam, ne gane se in ne črne od samega strmenja. Nazadnje pljune, zakolne ter se nameri brez odlašanja in premišljevanja... kam pač? Naravnost na otrokov dom. Kam bi otrok drugam pobeignil, če je v sili? Doma vpraša mater, vpraša jo debeli stražnik: 'Kje imate otroka?' — Mati ga pogleda osorno, se obrne vstran in pravi: 'Iščite si ga!' Ozre se po izbi, ne ozira se dolgo; izpod postelje molí strgani čevlji grešnikov. — 'Fant, zlepa se vdaj in vstani, drugače bo joj!' — Fant se potuhne, prav počasi in na skrivoma potegne tudi čevlji za seboj. — 'Se enkrat ti pravim, fant, da vstani in se prikaži!' — Pod posteljo je tiho, še dihanja ni; mati stoji ob oknu, gleda na cesto in ne reče nič. Stražniku je vroče od dolge poti, od srda in skrbi... In zdaj si oglej podobo, z veseljem in spoštovanjem si jo oglej, ker take še nisi videl!... Premeri najprej izbo; tesna je in siromašna, vsa čemerna je, kajti gledala je marsikaj strahotnega; v kotu stoji postelja, tako nizka, da zleze podnjo komaj tako suh in droben otrok, kakor so tisti, ki kradejo. In sredi te zanikarne, mrzle, sive tesnobe